

Novák, Mirko

Na okraj Stalinových "Ekonomických problémů socialismu v SSSR"

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická. 1953, vol. 2, iss. B1, pp. [7]-8

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107376>

Access Date: 03. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MIRKO NOVÁK

NA OKRAJ STALINOVÝCH „EKONOMICKÝCH PROBLÉMŮ SOCIALISMU V SSSR“

Jako moudrý lodivod bere Josef Vissarionovič Stalin kormidlo vědeckého světového názoru do svých rukou, kdykoliv je nebezpečí, že velký koráb nového poznání uvázne v písku nebo vjede na úskali. Jakmile neporozumění nebo ukvapenost některých vykladačů učení Marxova a Leninova znejasní výhled k vysokým metám socialismu a komunismu, promlouvá Stalin. Dva roky po tom, co objasnil tak základní otázku lidských vztahů a všeho dorozumění mezi lidmi, jakou je jazyk, zasahuje Stalin novým dilem, tentokrát do aktuální problematiky ekonomie socialismu v SSSR. Čini tak způsobem, jenž se problému zmocňuje v samých jeho filosofických základech, u pojmu zákonitosti a zákona, na němž ztroskotali někteří současní pracovníci tohoto oboru.

Pojem zákonitosti dějů přírodních a společenských a objektivní charakter vědeckých zákonů byl od časů starořeckých myslitelů thematem boje materialismu s idealismem. Na postupném objasňování pojmu objektivní zákonitosti a jejího odrazu v lidské mysli v podobě vědeckých zákonů lze měřit pokroky vědeckého materialistického myšlení. V novověku Koperník, Galilei, Descartes, Lomonosov a řada jiných dobývá pojmu zákonitosti přírodní proti theologům a idealistům. Aby čelili tomuto náporu materialistického myšlení, zajišťují Berkeley, Hume a Kant posice idealismu, theologie a náboženství nejružnějšími obchvaty, buď popírajíce existenci objektivní reality vůbec, nebo pochybujíce o ní, nebo tak či onak smazávajíce rozdíly mezi bytím a vědomím teoriemi o pouhé fenomenalitě skutečnosti, člověkem poznávané, a závěrem z nich učiněným, že rozum prostředkem apriorních kategorií „diktuje“ přírodě zákony. Boj je úporný, ale v pravé běsnění reakce přechází teprve tehdy, když Karel Marx objevuje zákonitosti vývoje společenského, dává jim vítěznou zbraň do rukou nastupující dělnické třídy.

Od té doby se na frontě filosofie a vědy situace zásadně mění. Jestliže lidé již dříve používali značnou měrou zákonitosti přírodní, jde nyní o to, aby ovládli zákonitost vlastního společenského vývoje, která dotud jimi zmitala jako síla cizí a nepoznaná. Jde o to, aby se zprostili dožívající sociálně ekonomické formace, kapitalismu, jež ve stadiu rozkladu působí strašně katastrofy hospodářské a válečné, a aby na vlastní prospěch uvolnili cestu

objektivní zákonitosti společensko-historické, kterou vědecky poznali. To se již stalo na území jedné čtvrtiny světa. Tak v revolučním a později v budovatelském úsilí dělnické třídy dochází materiální dialektické jednoty pojem zákonitosti a svobody jako poznáná a ve skutek uvedená nutnost. Engelsova formulace svobody jako poznané nutnosti však neznomená, jak na to s důrazem upozorňuje Stalin, že „za socialismu možno zrušit existující ekonomické zákony a vytvořit nové. Naopak,“ praví Stalin, „poučka vyžaduje nikoli zrušení, nýbrž poznání ekonomických zákonů a jejich dovedné používání.“

Ve srovnání zákonitosti ekonomické se zákonitostí přírodní vytýká Stalin tu zvláštnost, že zákony politické ekonomie na rozdíl od zákonů věd přírodních nepůsobí po dlouhou dobu, nýbrž většina z nich jen po určité historické období, delší nebo kratší, a pak ustupuje zákonům novým. Karel Marx odkryl zákony vývoje kapitalismu před vznikem velkých monopolů. Lenin odhalil zákony tohoto hospodářského řádu v období jeho rozkladu, v epoše imperialismu. Stalin v poslední své vynikající práci dává odpověď na otázku ekonomických zákonů v době socialismu. V mistrovské synthese deseti kapitol, od obecného problému zákonitosti a zákona přes skvělou anti-thesi ekonomických zákonitostí soudobého kapitalismu a socialismu až po objasnění mezinárodního významu marxistické politické ekonomie, klade Stalin kámen za kamenem jednodlivé formulace zákonů socialismu na jeho přechodu v komunismus, zákonů odrážejících novou, objektivně danou sociálně-ekonomickou skutečnost tohoto řádu v SSSR. Čini tak slovem prostým a jasným, podávajícím další svědectví o tom, že čím větší myšlenka, čím hlubší odhalená pravda, tím prostšího vyjádření si žádá. Monumentální Stalinova věta, rozvitá s klidem a jistotou klasického architekta, je vzorem jednoty ideového obsahu a slovesné formy, a to právě tam, kde tlumočí významy nejsložitější.

Je na nás, ať pracujeme v kterémkoli oboru věd přírodních nebo společenských, abychom promýšleli nové Stalinovy stati ve všech jejich bodech a do samých jejich základů. Není pravda, že chemikovi, biologovi, jazykozpytci nebo dokonce filosofovi není nic po politické ekonomii. Nejde o politickou ekonomii, ale o socialismus. Na jeho budování v naší vlasti se tak či onak účastní všechny vědy a ty plně pochopí své vlastní nejvyšší poslání a úkol v tomto období společenského vývoje teprve tehdy, proniknou-li jeho specifickou politicko-ekonomickou problematiku.

Těchto několik řádků, napsaných na okraj nového znamenitého Stalinova díla, nechce býti ničím jiným než vybidnutím k tomuto studiu.